

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ПРОДУКЦІЇ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Naumchuk N. V. Criminal legal and administrative legal aspects of responsibility in the sphere of production safety in modern Ukrainian legislation.

In the article we stressed on the necessity of harmonization of criminal law with administrative. We analyzed the value of criminal and administrative responsibility for delivery of dangerous products. We formulated recommendations for improving the law on criminal responsibility for such actions.

As for the administrative responsibility, we proposed amendmends to the art. 167 of the Code of Ukraine on Administrative Offences to cancel the words "including the safety of products", thus leaving the possibility to apply administrative responsibility for putting into circulation (placing on the market of Ukraine, including repair) products that do not meet standard requirements, certificates of compliance regulations and standards.

Key words: dangerous products, issuance, large size, consequences.

**Наумчук Наталія
Володимирівна,**

аспірант кафедри
кримінального права
і кримінології юри-
дичного факультету-
Київського національ-
ного університету
імені Тараса
Шевченка

У ч. 3 ст. 42 Конституції України проголошується, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про захист прав споживачів» споживач має право на те, щоб продукція за звичайних умов її використання, зберігання і транспортування була безпечною для його життя, здоров'я, навколишнього природного середовища, а також не завдавала шкоди його майну. Право фізичної особи на безпечні для неї продукти споживання (харчові продукти і предмети побуту) закріплено у ст. 293 Цивільного кодексу України.

Однією з кримінально-правових заборон, покликаних забезпечити такий захист, є ст. 227 КК України, яка встановлює відповідальність за вчинене у великих розмірах умисне введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції.

Уведення в обіг небезпечної продукції не у великих розмірах залежно від конкретних обставин може утворювати склад адміністративного правопорушення. Так, ст. 167 КУпАП передбачає відповідальність

за введення в обіг (випуск на ринок України, зокрема з ремонту) продукції, яка не відповідає вимогам стандартів, сертифікатів відповідності, норм, правил і зразків, зокрема щодо безпечності продукції.

Як бачимо, при визначенні, яку відповідальність слід застосовувати (кримінальну чи адміністративну) за введення в обіг небезпечної продукції, слід зважати на кількість введеної в обіг продукції.

У примітці до статті 227 КК України вказується: під уведенням в обіг (випуском на ринок України) небезпечної продукції, учиненим у великих розмірах, слід вважати введення в обіг продукції, загальна вартість якої перевищує п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Згідно з п. 5 підрозділу 1 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України, якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян (далі – нмдг), то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації злочинів або правопорушень, для яких сума неоподатковуваного мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV цього Кодексу для відповідного року.

Відповідно до п. 1 розділу XIX «Прикінцевих положень» Податкового кодексу з 1 січня 2015 року податкова соціальна пільга мала дорівнювати 100 % розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи

(у розрахунку на місяць), установленому законом на 1 січня звітного податкового року (тобто 1218 грн.). Проте Законом України № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України (щодо податкової реформи)» збільшення розміру податкової соціальної пільги перенесено ще на рік – до 1 січня 2016 року.

Таким чином, виходячи з показників мінімальної зарплати і прожиткового мінімуму, установлених Держбюджетом на 2015 рік, податкова соціальна пільга на 2015 рік становить 609,00 грн.

До 31 грудня 2014 р. для цілей застосування цього підпункту податкова соціальна пільга надавалася в розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), установленому законом на 1 січня звітного податкового року, – для будь-якого платника податку.

Отже, на сьогодні виробники небезпечної продукції більше захищені від покарання, ніж у попередні роки. Так, станом на 1 січня 2011 році податкова соціальна пільга становила 470 грн. 50 коп., а п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – це 235 250 грн., 1 січня 2012 року – 536 грн. 50 коп., а п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – це 268 250 грн., 1 січня 2013 року податкова соціальна пільга – 573 грн. 50 коп., а п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – це 286 750 грн., 1 січня 2014 року податкова соціальна пільга – 609 грн., а п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – це 304 500 грн.

Можна зробити висновок, що значення «великих розмірів» у контексті ст. 227 КК України з кожним роком зростало, а тому застосувати цю статтю ставало все складніше, що сприяє захисту виробників небезпечної продукції від дії кримінального закону.

Називаючи чинну редакцію ст. 227 КК черговим виявленням законодавчого лицемірства, М. Хавронюк щодо ознаки великих розмірів цілком справедливо зауважує: «... за задумом законодавця, діями однакового ступеня суспільної небезпечності стають випуск на ринок, наприклад, як однієї одиниці небезпечного автомобіля вартістю 236 000 грн., так і 236 дитячих іграшок вартістю 1000 грн. кожна або 236 000 небезпечних цукерок вартістю 1 гривня за штуку. Між тим один автомобіль становить небезпеку для декількох, а 236 000 небезпечних цукерок – для 236 000 людей» [1, с.124].

Вважаємо, що для застосування відповідальності за умисне введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції не можна вести мову про кількість небезпечної продукції та встановлювати певну кількісну межу, оскільки такий підхід свідчить про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека не визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Якщо внаслідок уведення в обіг на ринку України (випуску на ринок України) небезпечної продукції загинула принаймні одна людина, то вже не важливо, була ця продукція випущена у великих розмірах чи ні. Чи

доречно говорити про роль великих розмірів, коли злочинні наслідки виявляються у шкоді здоров'ю людини чи заподіянні смерті? Тому, на нашу думку, ознаку злочинного діяння «великі розміри» узагалі доцільно виключити з аналізованої кримінально-правової норми.

Що ж стосується адміністративної відповідальності, вважаємо за необхідне з тексту ст.167 КУпАП вилючити слова «зокрема щодо безпечності продукції», тим самим залишивши можливість застосовувати адміністративну відповідальність за введення в обіг (випуск на ринок України, зокрема після ремонту) продукції, яка не відповідає вимогам стандартів, сертифікатів відповідності, норм, правил і зразків.

Формулюючи диспозиції відповідних статей КК та КУпАП, законодавець часто не звертає уваги на те, що їх слід оцінювати на предмет визначення співвідношення з урахуванням причинного зв'язку між діянням та наслідками, які можуть унаслідок такого діяння настати.

Непряме значення суспільного небезпечного діяння в розмежуванні правопорушень може виявлятися в тому, що часто зміст цього правопорушення вказує на зміст суспільно небезпечних наслідків, оскільки ці наслідки, як зауважував В. Кудрявцев, мають бути однорідні з учиненим діянням і становити собою реалізацію тієї безпеки, через яку це діяння заборонене [2].

Продукція може не відповідати вимогам стандартів, сертифікатів відповідності, нормам, правилам і зразкам, бути неякісною, але залишатися

безпечною. У такому разі доцільно застосовувати до правопорушника санкції адміністративного характеру. Якщо ж мова йде про небезпечність продукції, то слід усвідомлювати, що під загрозою вже може опинитися життя та здоров'я людей.

Слушно зазначає Н. Кузнецова про те, що ступінь суспільної небезпеки діяння (згідно з чим особі призначається відповідне покарання) залежить від тяжкості наслідків [3, с. 29].

Отже, з огляду на наслідки, які можуть настати внаслідок уведення в обіг небезпечної продукції, вважаємо доцільним і необхідним передбачати лише кримінальну відповідальність за такий злочин. Інше питання, коли законодавцем не передбачені наслідки злочину під час формулювання певної статті взагалі, як наприклад, у чинній редакції ст. 227 КК України, але це виявлення чергової законодавчої хиби.

Безнаслідкових злочинів не буває, оскільки без настання наслідків або без загрози заподіяння наслідків, діяння у формі злочину не становило б суспільної небезпеки та не потребувало б криміналізації.

Свого часу Т. Церетелі, вирішуючи проблему «формальних» і «матеріальних» злочинів, писала: «...злочин не може не мати суспільно небезпечного наслідку, оскільки це суперечить сутності злочинів як суспільно небезпечних посягань на правоохоронювані об'єкти, а також тому, що це суперечить поняттю злочинної дії: якщо є причина – дія, то має бути й наслідок – злочинний результат» [4, с. 19].

Пленум Верховного Суду України вирішив це питання шляхом указівки

на потребу додаткової кваліфікації як злочину проти здоров'я чи життя (умисний або необережний), якщо вживання або використання небезпечної продукції спричинило шкоду здоров'ю споживачів чи смерть [5].

Таким чином, пропонується кваліфікувати аналогічні випадки за сукупністю злочинів, причому враховуючи злочинне діяння, кваліфікація відбувається за злочин, передбачений розділом VII КК України «Злочини у сфері господарської діяльності», а враховуючи наслідки спричиненого злочинного діяння – відбувається додаткова кваліфікація вже за злочин, передбачений розділом II КК України «Злочини проти життя та здоров'я особи».

Виходить абсурдна ситуація, коли за злочинне діяння пропонується встановлювати кримінальну відповідальність за одним розділом Кримінального кодексу, а за наслідки, заподіяні внаслідок цього ж таки злочинного діяння, – установлювати додаткову кримінальну відповідальність та ще й за іншим розділом КК України.

Крім того, на нашу думку, такий підхід суперечить положенню Конституції України, закріпленому у ст. 61, про те, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те ж правопорушення [6].

Своєрідним суспільно небезпечним наслідком злочину є підстави вважати саму по собі реальну можливість настання тяжких наслідків, яку передбачено в деяких нормах чинного КК України як ознаку закінченого складу злочину (наприк-

лад, ст.ст. 239, 272-277, 326, 327 КК). Йдеться про так звані делікти поставлення в небезпеку (делікти створення небезпеки).

О. Дудоров кримінально-правову норму щодо реалізації недоброякісної продукції в тому вигляді, в якому вона закріплена у КК України 2001 р., ще 2003 року характеризував як «законодавчий пережиток планової, соціалістичної системи господарювання» (оскільки якщо недоброякісну або некомплектну продукцію поставлено в межах господарського обігу, то має застосовуватися відповідальність продавця (постачальника) за неналежне виконання зобов'язання, передбачена Цивільним кодексом України) і пропонував викласти норму ст. 227 КК України в новій редакції, чітко пов'язавши кримінальну відповідальність за реалізацію недоброякісної продукції з порушенням установлених вимог безпеки для життя і здоров'я споживачів; основний склад злочину з використанням формулювання «створення небезпеки для життя або здоров'я споживача» пропонував побудувати як делікт поставлення в небезпеку, при цьому кваліфіковані види злочину дозволили б диференціювати кримінальну відповідальність залежно від тяжкості фактично заподіяної шкоди здоров'ю або життю людини (людей) [7, с. 819-820].

Свого часу О. Готін обґрунтовував побудову складу злочину, передбаченого ст. 227 КК України, як формального, а основний склад злочину має бути сформульований як делікт поставлення в небезпеку [8, с. 90-98, 132].

Вважаємо за необхідне сформулювати на законодавчому рівні основний склад досліджуваного злочину як делікт поставлення в небезпеку, оскільки такими діями реально створюється небезпека для життя і здоров'я людей і є підстави таке діяння криміналізувати, оскільки згідно зі ст. 11 КК України діяння може бути визнано злочином за умови як заподіяння, так і можливості заподіяння ним істотної шкоди.

Створення загрози для життя та здоров'я людей означає, що внаслідок використання в процесі виготовлення небезпечної продукції виникає загроза серйозного розладу здоров'я або смерті хоча б однієї людини в разі споживання чи іншого використання такої продукції. Ця загроза має бути реальною, а негативні наслідки не настають лише завдяки своєчасно вжитим заходам або в силу інших обставин, які не залежать від волі винної особи.

Отже, пропонуємо закріпити це положення на законодавчому рівні саме як «виготовлення з метою збуту або збут небезпечної продукції, якщо це загрожує життю чи здоров'ю людини або спричинює інші тяжкі наслідки».

Що ж до розуміння значення «інших тяжких наслідків», то, як зазначено в Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності» від 25 квітня 2003 р. № 3, «під іншими тяжкими наслідками (ч. 3 ст. 204 КК) треба розуміти знищення чи пошкодження майна, тварин,

флори, фауни, повітря, ґрунту, вод, чим заподіяно шкоду у великих чи особливо великих розмірах» (п. 15).

Тобто до «інших тяжких наслідків», до яких може призвести збут небезпечної продукції, слід відносити загибель великої кількості тварин, отруєння повітря, ґрунту, вод, флори, фауни, чим заподіяно шкоди у великих чи особливо великих розмірах.

У досліджуваній нормі, на нашу думку, потрібно визначити матеріальні склади злочину, а також диференціювати ці склади залежно від ступеня їх суспільної небезпеки (поділ за характером наслідків, а саме виготовлення з метою збуту або збут небезпечної продукції, вчинене стосовно продукції, призначеної для дітей та вагітних жінок, ушкодження здоров'я потерпілого, смерть людини, загибель двох чи більше людей).

Чому ми наголошуємо саме на виділенні дітей та вагітних в окрему групу можливих потерпілих і передбачаємо кваліфікаційний склад злочину саме з урахуванням зазначеного?

Статус дітей та вагітних зумовлюється відносинами у сфері охорони материнства та дитинства, зокрема відносинами, які забезпечують нормальний фізичний, психічний, соціальний розвиток неповнолітніх.

У ст. 25 Загальної декларації прав людини зазначається, що материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу. Тобто діти та вагітні є особливою категорією, яка потребує особливого забезпечення охорони прав та інтересів. Якщо організм дорослої людини вже сформований, то дитина впродовж свого розвитку росте та розвивається

як фізіологічно, так і психологічно. Тому до продукції, призначеної для дітей і вагітних жінок, висуваються підвищені вимоги.

Отже, один із кваліфікаційних складів досліджуваного злочину пропонуємо викласти в законі таким чином: «виготовлення з метою збуту чи збут небезпечної продукції, вчинені стосовно продукції, призначеної для дітей та вагітних».

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що відповідальність за введення в обіг небезпечної продукції має наставати лише кримінальна і передбачатися санкцією статті Кримінального кодексу України.

У свою чергу слід на законодавчому рівні передбачити основний склад злочину – як делікт поставлення в небезпеку. Вважаємо за доцільне виключити з аналізованої кримінально-правової норми вказівку на «великі розміри», оскільки заподіяння шкоди життю та здоров'ю людини не залежить від розмірів, в яких виготовлено чи випущено небезпечну продукцію. Також потрібно виокремити у статті КК України, що передбачає відповідальність за аналізоване злочинне діяння, декілька частин, сформулювавши в них різні кваліфікаційні та особливо кваліфікаційні ознаки (виготовлення з метою збуту або збут небезпечної продукції, вчинене стосовно продукції, призначеної для дітей та вагітних жінок, ушкодження здоров'я потерпілого, смерть людини, загибель двох чи більше людей). Це дасть змогу диференціювати кримінальну відповідальність залежно від тяжкості заподіяної шкоди життю або здоров'ю людини чи багатьох людей.

Список використаних джерел:

1. Хавронюк М. І. Право споживачів на безпечність продукції: кримінально-правове забезпечення : монографія / М. І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2011. – 324 с.
2. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления / Кудрявцев В. Н. – Москва: Госиздат юридической литературы, 1960. – 243 с.
3. Кузнецова Н. Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности / Кузнецова Н. Ф. – М., 1958. – 220 с.
4. Церетели Т. В. Причинная связь в уголовном праве / Церетели Т. В. – Тбилиси, 1957. – 276 с.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 3 від 25 квітня 2003 р. «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності» // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 3. – С. 2-6.
6. Конституція України. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2006. – 144 с.
7. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика : монографія / О. О. Дудоров – К.: Юридична практика, 2003. – 924 с.
8. Готін О. М. Кримінальна відповідальність за випуск або реалізацію недоброякісної продукції в умовах ринкової економіки (проблеми теорії та практики): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О. М. Готін. – Луганськ, 2003. – 214 с.

Наумчук Н. В. Кримінально-правові та адміністративно-правові аспекти відповідальності у сфері безпеки продукції в сучасному українському законодавстві

У статті обґрунтовується потреба гармонізації норм кримінального законодавства з адміністративним. Аналізується співвідношення кримінальної та адміністративної відповідальності за введення в обіг небезпечної продукції. Сформульовано рекомендації щодо вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за вчинення таких дій.

Ключові слова: небезпечна продукція, введення в обіг, великі розміри, наслідки.

Наумчук Н. В. Уголовно-правовые и административно-правовые аспекты ответственности в сфере безопасности продукции в современном украинском законодательстве

В статье обосновывается необходимость гармонизации норм уголовного законодательства с административным. Анализируется соотношение уголовной и административной ответственности за введение в оборот опасной продукции. Сформулированы рекомендации по совершенствованию законодательства об уголовной ответственности за совершение таких действий.

Ключевые слова: опасная продукция, введение в оборот, большие размеры, последствия.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2015